

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України

24 квітня 2024 року № 578

Рішення

разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Здобувачка ступеня доктора філософії **БОГДАНОВА Ганна Сергіївна**, 1993 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2016 році Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна за спеціальністю “Прикладна економіка” та закінчила з відзнакою у 2015 році Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна за спеціальністю “Математика”, виконала акредитовану освітньо-наукову програму за галуззю знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”, спеціальність 051 “Економіка” для здобуття ступеня доктор філософії.

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків від №0114-1/231 від 20.05.2026 у складі

Голови разової спеціалізованої вченої ради:

ГЛУЩЕНКО Ольга Вікторівна, доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,

Рецензентів:

СОБОЛЄВ Володимир Михайлович, доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,

КУЗЬМИНЧУК Наталія Валеріївна, доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

Офіційних опонентів:

ТУРЛАКОВА Світлана Сергіївна, доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу фінансово-економічних проблем використання виробничого потенціалу Інституту економіки промисловості НАН України (м. Київ),

РАЙКО Діана Валеріївна, доктор економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики та маркетингового менеджменту, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», завідувачка кафедри маркетингу навчально-наукового інституту економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу

на засіданні «24» липня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки **БОГДАНОВІЙ Ганні Сергіївні** на підставі публічного захисту дисертації «Довіра як фактор соціально-економічного розвитку» за спеціальністю 051 Економіка.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: **МЕРКУЛОВА Тамара Вікторівна**, доктор економічних наук, професор, професор кафедри, завідувачка кафедри економічної кібернетики та прикладної економіки економічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Зміст, структура та обсяг дисертації відповідають нормативним вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 8 наукових публікацій за темою дисертації, серед яких: 4 статті у періодичних наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття у періодичних у наукових виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз

Scopus, та 3 тез доповідей у матеріалах конференцій апробаційного характеру, що відповідає вимогам пунктів 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії:

1. Merkulova, T., & Bohdanova, H. (2021). Determinants of social trust: Analysis using machine learning methods. *Machine Learning Methods and Models, Predictive Analytics and Applications. CEUR Workshop Proceedings*, 2927, 108–124.

URL: <https://ceur-ws.org/Vol-2927/>

2. Богданова, Г. (2020). Міжособистісна довіра та соціально-демографічні показники: аналіз даних World Values Survey. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Серія «Економічна»*, (98), 139–144.

DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2020-98-14>

3. Богданова, Г. (2021). Моделювання довіри: ймовірнісний підхід. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: Серія «Економічна»*, (100), 97–107.

DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2021-100-10>.

4. Меркулова, Т., & Богданова, Г. (2025). Міжособистісна довіра і добробут населення: статистичний аналіз взаємозв'язків показників. *Бізнес Інформ*, (10), 238–245.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-10-238-245>

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти, інші присутні) та висловили зауваження:

Офіційний опонент **РАЙКО Діана Валеріївна:**

1. У роботі ґрунтовно розглянуто теоретичні підходи до дослідження цифрової довіри (ст. 79-82). Водночас, інтерес становить питання трансформації довіри до грошей під впливом цифровізації фінансових відносин, поширення безготівкових розрахунків, електронних платіжних систем та віртуальних активів. Розгляд зазначених аспектів дозволив би ще більш повно розкрити сучасні тенденції еволюції цифрової довіри в економіці.

2. В підрозділі 1.4 розглянуто питання довіри до е-комерції та інтернет-магазинів. На рис. 1.7 (ст. 85) представлена схема причинно-наслідкового формування довіри до інтернет-магазину та канали її впливу на збільшення доходів і зменшення витрат. Якщо фактори формування довіри змістовно коментуються, то канали впливу представлені занадто схематично і потребують більш повного розкриття. Особливо це стосується каналу “прояв емоційної довіри”, зміст якої в роботі не уточнюється.

3. На ст. 90 автор коректно зазначає, що “...у визначенні довіри до ШІ, довіра має відрізнятися від загальнозживаного терміну. Довіра до штучного інтелекту залежить головним чином від продуктивності та не враховує емоційно-психологічні основи...” І далі автор наводить думку фахівців, “.. що в відношенні до ШІ краще використовувати термін форма опори” . (ст. 91). Але зміст цього терміну не розкривається. Доцільно було б додати коментар до цього терміну і запропонувати власну інтерпретацію довіри до ШІ.

4. Значний інтерес становлять результати мережевого аналізу процесів формування довіри (ст. 191-198). Однак дискусійним залишається питання щодо можливості поширення отриманих висновків на інші мережі агентів, та впровадження інституційних та культурних особливостей агентів.

5. Практична цінність роботи не викликає сумнівів. Разом із тим питання розроблення рекомендацій на рівні державної політики та інституційного регулювання заслуговує на подальше дослідження, що більш повно може розкрити прикладний потенціал результатів дисертаційної роботи.

Офіційний опонент **ТУРЛАКОВА Світлана Сергіївна:**

1. На стор. 26 роботи автор вказує, що вперше «на основі синтезу положень індивідуалістичної та суспільної теорій довіри теоретично обґрунтовано та емпірично перевірено із застосуванням методів машинного навчання гіпотезу про двосторонній причинно-наслідковий зв'язок між соціально-економічним розвитком і міжособистісною довірою...». Проте з формулювання цього елементу новизни не зовсім зрозуміло результати перевірки гіпотези: вона підтвердилась чи спростувалась. За змістом, окресленим наприкінці цього елементу новизни стає зрозуміло, що скоріш за все гіпотеза підтвердилась. Але доцільно було б це особливо підкреслити у формулюванні для уникнення неоднозначного

тлумачення нового наукового результату, отриманого автором. Тим паче у висновках автор окреслює особливі умови, в межах яких гіпотеза працює.

Разом із тим в науковій новизні результатів виконаного дослідження (стор. 27) доцільно було б підкреслити та чітко визначити хто саме є користувачем нових наукових розробок автора і який та за рахунок чого буде отримано економічний ефект. Одночасно, слід зазначити, що в тексті роботи представлено відповідний перелік, що підкреслює практичну значущість отриманих автором нових наукових результатів.

2. В дослідженні автор використовує сучасні методи аналізу даних:

статистичний аналіз (розділ 2.2, ст. 114-121), розробка моделей кластеризації (розділ 2.3, ст. 137-140) та класифікації (розділ 2.3, ст. 130-137). Проте у роботі не достатньо чітко висвітлено обмеження застосованих моделей та можливі джерела похибок під час інтерпретації результатів.

3. В роботі математично коректно доведено рішення 2-х задач досягнення бажаного консенсусу: 1) пошук матриці довіри, яка би із заданого початкового розподілу думок економічних агентів забезпечила бажаний консенсус (ст. 192-197); 2) пошук початкового розподілу думок, який при заданій матриці довіри (матриці думок) приводив би до бажаного консенсусу, тобто заданого вектору громадської думки (ст. 197-200). Ці результати є, безумовно, цінними з теоретичної точки зору, а також мають прикладне значення і є орієнтирами для формування суспільної думки і консенсусу. Але в роботі розглянуто тільки двовимірний випадок. Автор підкреслює, що “розмірність в цій задачі не суттєва, тому результат, що ми отримуємо, буде прямо узагальнюватись на випадок розмірності вищої, ніж 2” (ст. 192). Доцільно було б підтвердити цей висновок загальним або частковим прикладом.

4. Загальні висновки роботи, приведені на стор. 203–209, містять 18 підпунктів, у яких викладено результати вирішення завдань щодо окресленої у вступі мети. Хоча приведені висновки цілком відображають результати роботи та отримані нові результати дослідження, доцільно було б обмежити нумерацію висновків кількістю завдань дослідження, наведених у вступі.

Рецензент **КУЗЬМИНЧУК Наталія Валеріївна:**

1. У роботі автором здійснено ґрунтовний аналіз наукових підходів до трактування категорії «довіри» (розділ 1.1, ст. 36), однак автору доцільно було б чіткіше сформулювати власне визначення цього поняття та окреслити, яке саме трактування покладено в основу дисертаційного дослідження.

2. В розділі 3.1 автор залишив без уваги шляхи формування мереж довіри, що послаблює прикладне значення достатньо вагомих результатів проведеного теоретичного аналізу. Доцільно було би розкрити роль цифрових комунікацій та соціальних мереж у трансформації сучасних мереж довіри, цей фактор суттєво впливає на формування суспільного консенсусу в умовах цифровізації економіки.

3. У дослідженні недостатньо обґрунтований вплив сучасних викликів та кризових трансформацій на зміну структури довіри в українському суспільстві (розділ 1.4), хоча ці процеси мають критичне значення для сучасного соціально-економічного розвитку.

Рецензент **СОБОЛЄВ Володимир Михайлович:**

1. Авторка головні дослідницькі зусилля зосередила на опрацюванні зарубіжних англомовних джерел і невикористовуючи обійшла важливий масив вітчизняних досліджень, зокрема, праці Р. Гриценка, Т. Артёмової, О. Яременка та ін. Це певним чином вплинуло на результати роботи, в яких переважають загальнотеоретичні висновки, що є універсальними не лише для економічної сфери, в той час як особливості реалізації інституційних функцій довіри в українській економіці фактично не представлені.

2. Явно переважають формально-математичні методи дослідження гіпотез та верифікації результатів, в той час як методологічний потенціал інституційної економічної теорії задіяний недостатньо. Реальний обсяг роботи дозволяв доповнити абстрактно-формульний інструментарій та кількісні методи якісним аналізом з метою належного відображення нелінійного характеру процесів, що відбуваються з динамікою довіри в трансформаційній українській економіці. Треба взяти до уваги, що формально-математичні моделі обмежені у своїй дієвості та переконливості принципом «за інших рівних умов». До речі, сама дисертантка неодноразово фактично сама доходить подібних висновків, визнаючи суттєві недоліки використаних математичних моделей.

3. Викликає сумнів підхід дисертантки до групування країн за рівнем доходу на с. 148-149, коли з 4 груп країн, які містить класифікація Всесвітнього банку, дисертантка зробила 2. Обґрунтування щодо об'єднання в одну групу (Upper middle income + Lower middle income + Low income) в роботі відсутнє. В той же час таке обґрунтування має ключове значення для верифікації головного результату дослідження щодо зв'язку між рівнем розвитку (доходу) країни і рівнем довіри. На мою думку, більш логічним був би розподіл на інші 2 групи (High income+ Upper middle income та Lower middle income + Low income).

4. Роль довіри у формуванні суспільного консенсусу досліджено здобувачкою за допомогою мережових моделей (розділ 3). Результати отримано шляхом математичних доказів (с. 191–200). Водночас доцільним було б доповнити абстрактно-теоретичні положення конкретним прикладним кейсом або емпіричною ілюстрацією, що дозволило б наочно продемонструвати практичні аспекти впливу довіри на досягнення консенсусу в реальних соціально-економічних умовах.

5. У дисертаційній роботі для характеристики соціально-економічного розвитку країни авторкою було використано показники, що характеризують основні аспекти життя (підрозділ 2.2, с. 113). Водночас доцільним було б більш детально обґрунтувати вибір саме цих індикаторів, пояснити, чому вони мають переваги порівняно з альтернативними показниками, що застосовуються у сучасних дослідженнях. Це дозволило б підвищити переконливість отриманих результатів та методологічну обґрунтованість проведеного аналізу.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує **БОГДАНОВІЙ Ганні Сергіївні** ступінь доктора філософії з галузі знань **05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка**.

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Голова разової спеціалізованої вченої ради



Ольга ГЛУЩЕНКО